

Eeuw geleden namen bijbelcolporteurs hun intrek Het "wonder" van de Uffelter kerk

door Frans Verkade

Alle flinke Drentse dorpen hebben er tenminste één. Grote uitzondering is nog altijd De Wijk. Meestal staan ze midden in het dorp, bedoeld voor een groot gebied. We hebben het over de vaak imposante kerken. In Havelte is die zelfs al enigszins in de richting van Uffelte verrezen. Vandaar moesten de gelovigen dan ook vele eeuwen voor hun geestelijke voeding een stevige tocht ondernemen. Het is verleden tijd. Hoewel kerkleiders eertijds ook zuinig omsprongen met de portemonnee verrees ook daar een godshuis. Eerst een evangelisatie en vervolgens een heuse kerk.

De vorige aflevering stond in het teken van de bijbelcolporteur Hendrik Beek. Ongemerkt kwamen en komen meer herinneringen naar boven van hetgeen ooit eens is gelezen over de kerkstrijd die zich zo ongeveer een eeuw geleden in Zuidwest-Drenthe voordeed. Dat de meeste hervormde gemeenten toen vrijzinnig waren, baarde diverse verenigingen grote zorgen. Hoewel het werk vaak kleinschalig werd opgezet en er zich soms harde confrontaties voordeden, heeft het toch zijn uitwerking niet gemist. Er waren zelfs enige tijd twee gebouwen waar op zondag de Bijbel openging.

Het is de correspondent uit Havelte die op 12 februari 1898 de lezers van de Meppeler onder ogen brengt dat er "sedert eenigen tijd hier twee bijbelcolporteurs zijn gevestigd". In zijn ogen is dit overbodig. Immers het "heilsleger verschijnt zoo nu en dan om het zwaard des geestes te ontblooten" en daarnaast ontvouwt de dominee elke zondag in de kerk het evangelie en zelfs ook incidenteel in de scholen van de buitendorpen. Hij concludeert danook "dat men waarlijk niet kan zeggen dat er in onze gemeente aan geestelijk voedsel behoefte is".

Wellicht doelt de auteur mede op het werk van ene in Vledder geboren Willem Frederik Veldmeijer. Hij heeft enige tijd de nodige voetstappen gedrukt rondom Havelterberg en is in oktober 1899 naar Pesse vertrokken.

Tijdens zijn verblijf te Havelte werden er samenkomsten gehouden in het huis van ene J. Oosterhof. Samen met "machinist" P. Waardenburg van het "pompstation te Havelte" was deze Oosterhof voorts in touw voor de jongeren. Hij vond dat de jeugd iets op godsdienstig gebied moest worden aangeboden.

Burgemeester Stroink van Steenwijk verleende toestemming voor een collecte en dankzij de steun vanuit het Overijsselse kon in 1900 een lokaal worden geopend. Het stond overigens ook net over de gemeentegrens, te Onna. Daarmee was meteen onderdak gevonden voor de Christelijke Jongelingelingsvereniging "In Gods woord zij onze kracht".

Naar Uffelte

Behalve op het zuidelijk deel van de Parel van Drenthe waren de ogen ook op het noordelijk gelegen Uffelte gericht. Het ontbrak aldaar aan een kerkgebouw. De inwoners moesten voor een geestelijk woord door weer en wind een tocht naar Havelte maken.

Wellicht zag de jonge bijbelcolporteur R. Gaastra het als "een gat in de markt" om juist daar een onderkomen te zoeken. In de zomer van 1907 werden de eerste plannen gepresenteerd en een jaar later op zondag 7 juni reisde dr. A.M. Brouwer uit Meppel naar het Havelter dorp om 's middags de inwijding van een evangelisatiegebouw tegenover de school luister bij te zetten. Inmiddels was voor het beheer de "Evangelisatie Vereeniging voor Havelte en Omstr." opgericht.

De Uffelter correspondent van de Meppeler was hoopvol gestemd. Hij schreef de voorafgaande zaterdag enthousiast: "Was de toeloop Zondag reeds groot toen het nog niet voltooid was, dien

middag (bij de opening, F.V.) zal het ruime gebouw wel te klein zijn om de belangstellenden te plaatsen. Het biedt ruimte voor 170 personen. Terwijl het er van buiten reeds aardig uitziet, geeft het van binnen een bijzonder vriendelijken indruk."

Verhitte gemoederen

Reacties bleven niet uit. Ook de classis Assen van de Gereformeerde Kerken besloot in deze omgeving evangelisatiewerk ter hand te nemen. In Darp werd een lokaal gebouwd dat vooral dienst deed voor het zondagsschoolwerk. Eveneens ging daar af en toe een gereformeerd predikant in een dienst voor.

Ondertussen raakten de gemoederen in hervormd Havelte niet minder verhit. Zo nam een dorpsbewoner de pen ter hand en schreef in de O.C. "'t Gaat verkeeren in onze gemeente. Jaren achtereen werd hier altijd de moderne leer gepredikt in de Herv. kerk en bij een vacature werd steeds een moderne predikant beroepen. Dit duurde zoolang tot er bijna geen mensch meer in de kerk kwam. Diensten met 8 en 10 personen zijn niet zeldzaam, naar men ons zegt en eens zelfs gebeurde 't den tegenwoordigen predikant, dat slechts één persoon was opgekomen om hem te hooren. Ds. Versprille gaat nu heen en zie: men besloot weer eens een orthodox predikant te beroepen. Zoo als tegenwoordig gaat 't toch ook niet. We willen hopen dat dit besluit Havelte ten zegen zij."

Onderkruiperscourant?

De knuppel lag in het hoenderhok. De toenmalige predikant, ds. J.M. Wilod Versprille kon het niet nalaten in de Meppeler een reactie te geven. Die was vooral zakelijk van toonzetting. Hij zette uiteen dat men een lijst van twaalf predikanten had samengesteld waarop één orthodoxe voorkwam en een evangelische. De overige tien waren allen van moderne huize.

Even schoot de pen van de predikant uit. Hij had het niet zo op met de O.C. Hij vroeg zich af of de afkorting staat voor "de onderkruiperscourant".

De twee andersdenkenden werden bij een volgende stemming meteen aan de kant geschoven. Zo raakte Versprille verzekerd dat bij de intrede van ds. P. Niermeijer op 5 juli 1908 een geestverwant z'n intocht deed en bleek het bericht van de Havelter schrijver een loos alarm.

Eigen kerk

Ook de nieuwe predikant deed de inkt van z'n pen niet opdrogen en schreef de krant aan. Bovendien stroopte hij z'n mouwen op en bood het werk in de Havelter buitendorpen concurrentie. In maart 1910 werd in de Uffelter school de eerste vergadering gehouden over de wenselijkheid van een kerk voor vrijzinnige leden van de hervormde gemeente.

De eerste vergadering werd door 48 personen bijgewoond. Allen sloten zich aan bij een nieuwe vereniging die zich voor dit doel zou gaan inspannen. Ds. Niermeijer werd voorzitter. Voor contributiegeld zou jaarlijks tien cent worden betaald. Men was van oordeel dat de evangelisatie weg moest. Sommigen wilden het gebouw overnemen. Anderen vreesden dat dit niet zou lukken doordat "de orthodoxie in Uffelte vaste voet heeft".

Door verlotingen en collectes werd al snel voldoende geld ingezameld om de aanneemsom van 2.598 guldens voor een eigen onderkomen te betalen. Uffelte heeft sinds het jaar 1911 een eigen hervormde kerk. Ongetwijfeld mede door het eenvoudige werk van de colporteurs.

Kapotte ruiten

Ondertussen was in de pers opnieuw een hevige strijd losgebarsten tussen de modernen en de orthodoxen. Ds. Niermeijer en evangelist Gaastra wedijverden om de gunst van het volk te verkrijgen. Laatstgenoemde kon bij de aanvang van dit werk zo'n honderdtachtig kinderen op het kerstfeest begroeten. Vervolgens werd ook een zondagsschool vanuit de andere hoek opgezet en minderde het genoemde aantal snel.

De Havelter predikant wreef zich in de handen toen hij had gelezen dat zijn rechtzinnige collega uit Nijeveen, dr. P.W.J. van den Berg, bij een samenkomst op zondag slechts zes toehoorders in

het lokaal kreeg. Hij constateerde zelf op de zondagochtenden in de Havelter kerk een toename van het publiek. Juist vanuit Uffelte.

Helaas bleef het ook in die tijd niet bij kritische woorden. De glas-in-lood-ruitjes van het evangelisatiegebouw vormden het mikpunt. Eerst werden er aleens negentig ingegooid. Vervolgens nog eens zestig en later weer tien. "Natuurlijk kon er Zondagmorgen in het gebouw geen dienst plaats hebben, zoodat deze in eene kamer van een onzer ingezeten moest worden gehouden", vermeldt de Meppeler op 22 mei 1912.

Evangelist Gaastra had inmiddels deze post verlaten en was hulpprediker te Dedemsvaart geworden. Hij zou vervolgens als zodanig van 1929 tot 1950 in Paaslo werkzaam zijn. De ene na de andere opvolger diende zich aan totdat gaandeweg het werk werd verplaatst naar Ruinerwold en Eemster-Leggelo en ook het evangelisatiegebouw in 1920 naar Opende verhuisde.